

ZEMKOPJA

LATGALES NOVADA NEDĒĻAS LAIKRAKSTS

Nr. 24.

1995. GADA 14. JŪLIJS

CENA 5 SANTĪMI

JAUNĀ MĒNESĪ LABĪBU PŁAUJ SĒKLAI

Jaunnedēļ katoju kalendārā trīs ievērojamākās dienas – ceturtdien mūka Česlava, piektdien – prieštera un baznīcas mācītāja Laurencija, sestdien – Marijas Magdalenas diena, sveidien kristieši atceras mūķeni Brigitu.

ZEMKOPJA KALENDARS. Rit un parit, kā arī pirmdien Mēness ir Zīvs zīmē, otrdien un trešdien – Auna, ceturtdien un piektdien – Versa. Pēdējais ceturksnis iesākās 19. jūlijā pulksten 14.10. Dilstoša Mēness dienās labību labāk pjauj pēcpusdienu, ja kūlumu grib uzglabāt, bet sēklai paredzētos graudus ievāc prieķpusdienu un jaunu Mēness. 20. jūlijā ir Eliasa diena, pjauj abolinu un sienu, lai aug atāls. Par Elias stāsta tā: ar draugu Jezausu guļot Azijas kalnos tagad, un tadēļ pasaule kļustot jaunāka, uz tās galu pats vēlāšot apkārt pīragūs un došot cilvēkiem. Tad gan Dieva pacietībai būšot gals, abus guļētajus viņš sūtišot ar zibeņiem saspert jauno. Zibegus uzmodinātie metišot no deviņām pusēm un sākšoties pastāra tiesa. Tomēr laikam gan Eliass vēl gluži nav aizmidzis, jo pa debesim šād tad braukā ar diviem baltiem zīrgiem, met zibeņus, bet ratu ribēšana esot tas pats perkons.

ĪVĀROJAMI DATI

16. juli aprīt 135 godi (1860), kai Ludzas apriņķi dzyma pyrmais latgaļu teologijas magistrs, bazneickungs Aleksandrs Platpīrs. Mōcejos Rogovkā, Rēzeknē, Jelgovas realskūlā, 1880. godā īstājā Piterpiļs Goreigajā seminarā un pēc beigšanas – Goreigajā akademijā. Studiju godus Latgolas katolīm sāksteja lygšonu grōmotas «Rūžu kruņs», «Katolu katehisms», «Mōceibas tautai». Kaidu laiku jys strōdōja par Tērbatas universitatis ticeibas

mōceibas lektoru. Par uzastošonu pret pōrkīvōšonu A. Platpīrs 1900. godā arestēts un izsūtīts trimdā dzīli Krivījā. Pēc tam strōdōja Piterpiļi pi sv. Katres un sv. Stanislava baznīcas, 1919. un 1920. godā komunistu vojōts un tikai nājausi izaglōbis nu novēs. 1922. godā myra ar sirdstruku un paglobōts Naustrānu kopūs.

21. juli pāt 10 godi nu dzejnīka un žurnālista Augusta Amagara (1909 – 1985) mēršanas dienas.

AK, SKAISTIE SKOLAS GADI!

Aizvadītais mācību gads Preiļu pusē

Tātad, Preiļu rajons. Vispārizglitojošās un speciālās skolas – 30, pirmskolas iestādes-4, arodskolas un tehnikumi – 2, mūzikas un mākslas skolas – 3. Pirmajā mācījās 6221 skolēns, otrajā – 499, trešajā – 445, un ceturtajā grupā, pie kurās pieskaititi arī bērni dārzi – 520 jaunie cilvēki. Ar viņiem vispārizglitojošajās un speciālās skolas «noņēmās» 697 pedagoģiskie darbinieki, pirmskolas, iestādes – 63. Nav grūti izrēķināt, sasummējot kopā vienus un otrus, ka katram skolotājam iznācis pa kādiem 7,7 «rakariem». Kā kārtīgā latgaliešu mājā, kur pirms pēdējā kara bija pa septiņiem astoņiem bēniem,

Internātu un ipaša režīma skolas rajona – divas, tajas uzturējušies 355 bērni. Visam, kas viņiem nepieciešams, ieskaitot edināšanu, personāla un ēku uzturēšanu, cits izdevumus, izlētoti 255,5 lati (no budžeta, bez investīcijām).

Vietējo pašvaldību, (rajonā 19 pagastu padomes un divu pilsētu domes), rēķinot uz vienu iedzīvotāju, tērētie lati svārstās no 10 Jersikas pamatskolas mikrorajonā līdz 46,13 latiem Vārkavas vidusskolas, Sīļukalna un Vanagu pamatskolas. Bērnudārzos «Pasācīja», «Aglona», «Rūķiši» un Nr. 1 tas ir nedaudz vīrs 21 lata. Apmēram tādā līmenī dzīvojušas arī vidusskolas. Šo līdzekļu izmaksas, rēķinot uz vienu skolēnu, zināma «vienvieidības» izjūk un parādās krasākas atšķirības – no 74,33 latiem Preiļu 1. vidusskolas un līdz 320,26 latiem Vanagu pamatskolas mikrorajonā. Mācību grāmatām visvairāk tērēts Riebiņu vidusskola – 2320 lati, Aglonas vidusskola – 2310 lati, bet vismazāk – 187 lati – Arendoles pamatskola (tā nesen atjaunoja un maz skolēnu), Rimicānu pamatskola – 343, Jersikas pamatskola – 380, Gailišu pamatskola – 294 lati. Mācību līdzekļu iegādes slejā pārskatā par vietējo pašvaldību līdzekļiem mācību iestādēm 1995. gadā lielākais skaitlis – 3483 – ir Galēnu pamatskoli, 2058 lati ir Preiļu 2. vidusskoli. Bet, piemēram, gluži tukšas ir šīs vietas Rudzātu vidusskolas, Jersikas, Ružupes un Silajānu pamatskolas nosaukumiem.

Kādreiz skolotājs palika skolā līdz sirmam vecumam, kamēr vien varēja mācīt bērus. Manas dzives ceļos netrūka jaunu pedagoģu un bija arī tādi, kuri jau labu laiku skaitījās pelnītā atpūtā, bet bagātīgi dāvāja mums zināšanas, kuras viņiem, kā sakā, nenācās aizņemties. Un baudīja pelnītu cienu. Tagad skolotāja amats vairs nav tāk prestižs, tik cienījams? Varbūt kādi citi iemesli mudina skolotāju pamest savu darba vietu, skolēnum? Aizvadītājā mācību gadā no skolām aizgājuši deviņi cilvēki,

tajā skaitā četri ar augstāko pedagoģisko izglītību, līdz šī gada 1. septembrim šādu ceļu izvēlējušies jau 15 un desmit no viņiem diplomēti. Iemesli – pieci dodas pensijs, divi pāriet citā darbā, divi maina dzivesvielu, divi paši grib mācīties, pieci – pēc šātu samazināšanas, trīs neapmierināja alga... un citi iemesli. Diemžel, šīs ziņas nav no visām skolām. Lielākais skolotāju «aizplūdums» vērojams Aglonas pusē, Livānos, vēl citur.

Tādu motivējumu, kā skolotājs būtu noguris no saviem audzēkņiem, ka viņiem būtu gadījušies nepaklausīgi un «galīgi neaptēsti» skolēni, kuru līdz vilces profesijas izvēlē, nav. Skolu jaunatne – kā dažiem tai jābūt. Pat laba, jo no 210 jauniešiem un jaunietēm, kuri 1. septembrī mācības sākā 12. klasē astoņas vidusskolas un Aglonas ģimnāzijā, ar atestātēm beiža 199. Mācību gada laikā par nesekmību no Livānu 1. vidusskolas atskaitīti trīs un viens – citu iemeslu dēļ, pieci savukārt bija atbrivoti no eksāmenu kārtošanas. Livānu 1. vidusskolu beidza 49, Livānu 2. – 42, Preiļu 1. vidusskolu – 41 un 2. – 20, Aglonas vidusskolu – 10 un tikpat arī Rudzātu vidusskolu, Vārkavas – 8 un 19 jaunie cilvēki Aglonas ģimnāziju, Riebiņu vidusskolu 12. klases nebija. Deviņu klašu izglītību ieguva 447 absolventi ar aplieci bām un 18 – ar lieci bām, rudēni pārbaudījumus kārtos deviņi (no viņiem pa četriem abās Preiļu vidusskolas). Mācību gadu šajās klasēs iesāka 484 skolēni.

Latviešu valodā un literatūrā eksāmenus kārtoja 269 devito klašu skolēni, krievu valodā un literatūrā – 173, algebrā – 438 un 170 rādīja valsts valodas prasmī. «Iecienītākas atzīmes» latviešu literatūrā bija «6», – latviešu valodā – «4», krievu literatūrā – «6» un krievu valodā – «4», algebrā – «4», valsts valodā – «4». Augstako novērtējumu – 10 balles – latviešu literatūrā ieguva seši, valodā – divi, krievu literatūrā – trīs, valodā – četri, algebrā – sešspadsmit un valsts valodā seši absolventi. Sie «kvalitatīvie» radītāji liek daudz par ko padomāt.

Ar valodām un literatūru mēs «kli-bojam», tātad, ar savu galveno sazināšanās līdzekļi un pagātnes rakstītā vārda bagatību apzināšanu.

Daži vārdi par tiem, kuriem skolas programmas apgušana vienā gadā bijusi par grūtu. Tādu, pēc izglītības valsts inspekcijas ziņām, nedz arī tādu, kuriem parcelšana uz nākamo klasī atlīta līdz rudenim, nav astoņas no 28 vispārizglitojošajam skolām. Bet, divdesmit atlīkušajās uz otro gadu atstāti 87,uz trešo – 8 , un parcelšana pagarināta 78 skolēniem. Iemesli: vēcāki nespēj ietekmēt bērus mācīties, nekontrolē, šie skolēni nāk no nelabvēlīgām ģimenēm, bēri-

strādā vecāku vietā, nav transporta aizbraukšanai uz skolu un atpakaļ.

Tādu, kuri 7 līdz 15 gadu vecumā vispār neapmeklē skolu, ir 35, 22 no viņiem vienu otru dienu bijuši mācīties, bet 13 vispār neparādās uz skolas pusē. Iemesli – tie paši, kas nesekmība. Vecāku vienaldzības dēļ daļa no šiem pusaudžiem ir kļaidoni un visādi citādi dzives pabēri mācīšanās intereses trūkums viņiem pašlaik pa prātam, bet tas vēlāk var ioti sāpīgi «atkostīs». Protams, ja viņi būs spējīgi to novērtēt. Lielākais skaits bērnu un pusaudžu, kuriem vajadzētu mācīties Preiļu 2. vidusskolā – cīgānu tautības. Šajās ģimenes valda uzskats, ka cilvēkam dzīvē pietiek ar to vien, ka viņš pabijs skolā kādu gadu vai divus. No Preiļu un Livānu 1. vidusskolas «dezertējuši» pa pieciem skolas vecuma cilvēkiem, Riebiņu vidusskolas un Arendoles pamatskolas – pa diviem, Aizkalnes, Dravnieku, Jersikas, Ružupes pamatskolām, Aglonas un Vārkavas vidusskolām – vienam.

Tāds īsumā ir stāvoklis pēc tam, kad izskanējis pēdējais zvans un laba vēlējumi izlaiduma klasēs, kad tie, kuriem bija jāiet un kuri tā bija cienīgi, atstājuši klasses un mācību kabinetus. Viņu vietas ieņēmuši sekotāji. Un atkal ar atplestām rokām jaunos gaida pirmās klasses. Karalis ir miris un lai dzīvo karalis! Cik tad mums šajā, jau nākamajā, kurš tuvojas tik strauji, mācību gadā būs šo topošo karaļu un karalieni, bet pagaidām vēl prinči un princesi?

Kopā uzskaitē ir 684 tādi bērni, bērnu dārzus apmeklē 111, bet četrus stundu programmu, ko jūnijā vadīja sākumskolu skolotāji, iepazīna 423. Vēl citādi skolas gaitām gatavojušies 146 bērni un 31 visu cer panākt «bez priekšdarbiem». Skolās plānots uzņemt 668 bērus un izveidot 43 klašu komplektus, līdz 15. jūnijam bāja pieteikušies 645.

Bērnudārzus visvairāk apmeklējuši mazuļi, kuri papildinās pilsetu vidusskolu saimi Preiļos un Aglonas internātgimnāziju. Gandrīz visas skolās var pateikt, ka jaunpienācēji šogad nebūs gluži nesagatavoti. Iepriecina, ka šogad Ziniņu dienā, 1. septembrī, pie Livānu 1. vidusskolas pulcēs visvairāk pirmklašnieku: uz šo godu pieteikti 116 bērni, Preiļu 1. vidusskola gatavojas uzņemt 92 zēnus un meitenes. Abu pilsetu 2. vidusskolas mācīties seši desmiti un vairāk mazo. Aglonas vidusskolu – 23, no citām lauku vidusskolām priekšgalā ir Riebiņi – latviešu un krievu plūsma: kopā 27. Starp pamatskolām vadībā ir Sutru un Galēnu ar 18 jaunpienācējiem katrā, Dravnieku un Prieķu – ar 15 katrā. Pieci pirmklašnieki būs Silajānu pamatskolā, seši – Gailišu, un vienīgajā rajona sākumskolā – Arendole – četri.

Antons Rancāns

PAŠVALDĪBAS FINANSU SPĒLĒS

Pašvaldībām, kurām ir iesaldēti līdzekļi bankā «Baltija», iespējams aizņemties naudu no kredīta, ko Latvijas valdībai piedāvājis starptautiskais valūtas fonds. Finansu ministre Indra Sāmite teic, ka trīs mēnešu laikā nauda būs jāatlauks. Procentu likme būs zem 10%. Tas esot vienīgais risinājums, jo valdībai citas naudas neesot.

Vairākās Latvijas pašvaldībās pēc atsevišķu komercbanku, bet ipaši bankas «Baltijas» darbības apturešanas, izveidojusies ārkārtīgi sarežģīta situācija. Tas ir viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc 28. jūnijā tika sasaukta Latvijas pašvaldībā domes ārkārtas sēde.

Agris Liepiņš,
«Dienas Biznesa» karikatūru nodala

CIRIŠA HES VAR UZSĀKT JAUNU DZĪVI...

...ja tiks izpildīti vairāki svarīgi priekšnosacijumi. Pašlaik risinās stridi par piederību starp zemes īpašniekiem – baziliku un privāto, kur privātajam lielākā teikšana. Hidroelektrostacijas galvenā ēka izdemolēta un iekārtas izvazātas, stipri cietusi dzīvojamā māja, aizsprosts un citas tehniskās būves, nepieciešamas krietnas summas, lai to visu varētu savest kārtībā. Turklat jāsteno ari kāds senāks projekts – vienotā sistēmā saslēdzams arī Siversa ezera baseins, lai HES varētu darboties veiksmīgāk.

Kāda tā bija pēc uzcelšanas uz Tartakas upites ar kritumu 42 metri un kurās baseinā 92 ezeri ar kopplatību 64,7 kvadrātkilometri, iztek no Rušonas ezera, tek cauri Ciriša un Pakalņa ezeriem, uzņem pieteku, kura

savukārt novada Savīnu, Jazinkas, Biešonu, Dzīlūkšņu un citu ezeru ūdeņus? Tie nav no devigajiem, tāpēc Ciriša HES jauda ari nebija liela, starp mazajām valstis un kolholzu HES, kuru bija 25. 1964. gadā ar jaudu 2000 kW skaitījās starp lielākajām, bet pēc 1961. gada, kad Latvija tika iekļauta PSRS Ziemeļrietumu apvienotajā energosistēmā, 75 nelielas jaudas elektrostacijas tika likvidētas vai ieskaitītas rezerve, kā Ciriša HES. Turpmākais tās liktenis zināms, un līdz mums nonākusi visai drūmā izskatā.

No vairākiem atjaunošanas projektiem, kur paredzēti arī citi izdevumi, noteikts, ka, ieskaņot ari to, ka HES tiks paplašināta, pievienojot Siversa ezeru sistēmas ūdens resursus, uzbūvējot attiecigu kanālu, jau ar

1998. gadu varētu dot 3,9 miljoni kilo-

investīciju summai jābūt 700000 latu, lai varētu atjaunot Ciriša HES. Tājā iekļauts Norvēģijas valdības dāvinājums 70000 latu un atlikušo daļu tādāt jāsavāc. Ir iespējas saņemt kreditus no Attīstības bankas – trissimtūkstošus, no Eksportbankas – 115 tūkstošus un Hidroenerģijas struktūrām vēl 25 tūkstošus. Šo kreditu atmaksāšanu mēs varam sākt ar 1998. gadu, un laikposmā līdz 2004. gadam būtu jāatrod visa summa. Pašu kapitāla daļa ir 190000 lati.

A. Bēķa kunga piedāvātajos aprēķinos, kur paredzēti arī citi izdevumi, noteikts, ka, ieskaņot ari to, ka HES tiks paplašināta, pievienojot Siversa ezeru sistēmas ūdens resursus, uzbūvējot attiecigu kanālu, jau ar

1998. gadu varētu dot 3,9 miljoni kilo-

vatstundu gadā. Pastāvot cenai 0,032 Ls par kilovatstundu, neskatoties uz inflācijas koeficientu, katru gadu varētu iegūt 132.000 latu lielus naudas ienākumus.

Lai tiktū pie aizdevuma, pagastam vajadzīgs autoritatīvs galvotājs. Šaja sakarība A. Bēķis griezās pie rajona padomes deputātiem, kuri gan labprāt runāja par Ciriša HES atjaunošanu, vēlējās, lai projekta ierosinātājs sniedz atbildes un dažādiem jautājumiem, tomēr galvošanas izlešanu nolēma atlīkt uz labākiem laikiem. Šķita, ka agloniešu pārstāvis nedomiā atlīkties no ieceres.

A. Mežmalis

Ontons Slišāns

NOVADNIEKI PAR LAIKMETU, SEVI UN CITIEM

Pāvils Aleksandrovčs, Austrālijā:

— Šoreiz par ziedojušiem, kurus vietējie prelieši, kas dzivo Volongongas novadā, savākuši veco cilvēku iepriecināšanai – tie ir 250 Austrālijas dolāri. Domāti tiem, kuri uzskata, ka viņus neviens neatceras. Uzrakstiet, kā ērtāk pārsūtīt, jo pasta izdevumi var sasniegt trešo daļu no pakas vērtības. Austrālijā jau ilgus gadus darbojas latviešu palīdzības organizācijas, kas vāc ziedojušus

visādiem mērķiem, grūti cilvēkus iesaistīt palīdzības akcijās ar jauniem mērķiem.

Pēteris Zeile, Rīga:

— A. Vējānam nule apgādā «Preses nams» iznāca dzejoļu krājums. Paldies par I. Muiznieces sastādito literatūras vēstures programmu. Iespāids tāds, ka, salīdzinājumā ar pirmo variantu, šis jau diezgan pilnīgs un man nebūs ipaši daudz piezīmu. Vajadzētu uz «drīķes» pusi virzit «OLŪTU 9», izdot

normālā, visiem pieņemamā rakstībā.

Aleksandrs Proboks, Kārsava:

— 22. jūnijā man bija notikumiem bagāta diena. Klāt pie visa no Daugavpils bija atbraucis Krievijas konsuls un apkaimes bijušajiem karotājiem dalīja medaļas «Uzvaras 50 gadi». Ari man tāda tika. Pieņemu, kaut gan ši diena zinīga ari ar 2. pasaules kara sākumu, bet man šis «Jānu dienas» liek atcerēties ceļu uz Golgotu. Solīja pa pastu atsūtīt 11

latus.

Bija man sava hobījs – sikplastikas keramika. Nu jau divus gadus netieku pie māliem. Vienalga kādiem – Šķīnču Šmulānu vai tepat no Kaskāniem. Apstrādajot un izkāršot caur sietu, var lipināt ari no mazvērtīgākiem materiāliem. Gadās, ka tieku kādā bedre un pa saujai dabūnu. Daudz jau nevar, jo dažviet mali tik smilšaini, ka neko neturas kopā.

Pidovojušu par sadarbeibū «Zemturi» pinamu ar pateicību. Jo Tu vari byut tik styprys i tik lels, ka uzadrušnoji vysā Latgolā sist kulaku golda, to es navaru stovēt molā. Vineigi bāda ir tei, ka nu es asu cylvāks bez garantēšanas, taitot ir pavairīk jōseivst saimēstebas dorbus pa dinu, ka naktis vairs raksteit naasu spējeigs. Tōdēl nasasyrdi, ka byušu palaikam klausotājs. Saprūti pats – kārmāna tukšums dzid sovu dzīsimi, kura, kai soka, «spēlej uz nerviem». Sovaīdōk asu styprys i vasals, i latgaliskō «valna» pylns. Strōdoj i spid vysus taidus kai es strōdot, mož kas navin sais latgaliskos preses litā, par literaturu i narunojūt. Nūsytu vinu sovu bāmu dzejūli.

MUNA VOSORA

Grīzes dzīsmeite saules stārēnā
Pa rābējam mozan tēzīm rokstu
I pōri pasaūlam vysam porsātī
Septeņu krōsu rakstaina jūsta.

Man kōjas pylnas ar rosas sudobru,
Rūķos divagūtēnas bīzīnē,
Motis isapīns taurineits raibs,
I placis sēd zērnukļa komuleits.

Man pylna smildzena zemneicu pīvārta,
Pylnas sauveites zīlēju smōrda,
Saules začeits iz daguna gola,
Ausu līpeņos myglas mokuleits.

Man zyls acēnas zid kai pučēites,
Byudu goli kai ūbuli sorsti.
Jautrys smīklenē kai zvanēnē zvona,
A prīca volūdōj kōju dipeisōna.

Tei muna vosora, muna vosora –
Ar saules i bites rūtōšonu,
Ar sisīja dzīsmeiti pīvā
I bišu midzeni sapneišam klepi.

Tei muna vosora, muna vosora –
Ar avīšu ūgom pībōrsteita,
Ar skuteļu stīdzenīm celā molōs
I zaltainū līpzidu madu.

28. 06. 95

ONTE LEICUJĀNS SĪNA LAIKS

Na pa jūkam, na ar mōnim,
Pīzasyuciš tai kai ūds,
Leitā tyuceits nu Varakjōnim
Mērcej Dekšāris kai sūds.

Tys, kūs aizasōcs aiz Višķim,
Kur azārā var volgmi smeit,
Mōkiūs nadait leidz Obeliskim,
Atļauj sinu stogā ceļt.

Bet tys, kūs jau irā dzīmis
Debesmōlā, kur Lubōns guļ,
Krōkdams Špōkdams naaprimis
Leidz pat Rāzni aizakul.

Ir pa gōlam saules dīna,
Dakšys kokā jōsvīz,
Tai var paliki vēl bez sīna
Pīvōs, kur vēl grīze grīz.

Kamer te pi myusu pātīm
Laiks un nalaiks grib sazaprast,
Var jau byut, ka natoj Maltys
Sinu gubōt var un kast.

Skōbbareibu meicēt kaudzē
Šūdiņ zemnūks napiprūt,
Tai navinam myusu draudzē
Nabyus gūvēm gramōt dūt?

Vej jū tod, kūd korstums spārej,
Debeslaiks kai izslauceits,
Kod saule kai uz ponrys žārej,
Tikkū aizametis reits?

Turpinājums sekos

Bērnībā vacāku maižē sabiju līdz sešu gadu vecumam. Tad mani atdeva par ganu pie radiem, par tā sauktio «vēdera tiesu». Neatceros vairs, cik liels ganampulks tas bija. Ganiju pie saimnieka māju pakšiem uz nelielas papuves, vēlāk plavas atālos.

Gadu vēlāk – 1929. pavasarī – mani nolīga uz «cieto» algu, un stutēju toreiz ne visai kuplo ģimenes budžetu. Cik jaukas ganu takas – jau ne vienreiz vien apjūsmojuši rakstīkārie dzējenieki. Ko tādās dzējenieks var pastāstīt? Tas ir kā pirdiens, kas pašam jāzībauta.

Vasaras karstajās dienās, jau pirms saullēktā, uz vienas kājas pāleķdamies, svilpodams un jautri dziedādams, pareizāk, neganti blāudams, bez mitas skrejā apķārt savam ganāmpulkam. Kaimīni apskauda saimnieku:

— Ir gan tas jūsu ganīš jautrs puika. Vēl neesam lāgā uzmodušies, kad dzird to gavilējam.

Jā, kas tās bija par gavilēm – acis lipa ciet. Lai neaizmīgti stāvot, bija jāblaustās un jālēkā. Kad rāsa temperatūra nedaudz virs nullēs – «dērves zābacīnos» tas bija sevišķi jūtams. Jau tolaik radās tāda kā antīdēja:

„...kad rasas dimanti saulītē mīrdz, No sala un sāpēm sažaudzīs sirds...”

„Jaunā” bija gana dzīve. Tomēr, ar saviem pienākumiem galā tiku, jo sešas ganu vasaras tikai divas reizes biju iesaudīties un pamatīgi noganījis saimniekam labību.

Skolā gāju (ievērojiet, nesakumā), kad beidzās ganu laiks. Krietiņi vēlāk nekā tagad. Skola tolaik centās netraucēt darba ritmu un mācības sākā un beidza, kā to diktēja darbs līrumā.

Sekmes mācībās? Kādas varēja būt sekmes, kad nebija par ko nopirkt burtnīcu un tīti, nemaz nemunājot par grāmatu. Ganu gaitās nopeinītās atrā aizgāja, lāpot deficitu tukšajā saimes makā. Lai cik tas savādi izklausās, manus skolas izdevumus sedza vienīgā vistiņa, nodejot nedēļā vienu olinu. Pušmucovas bodnieks pret to deva vienu burtnīcu vai zīmuli, vai divas rakstāmīpalvas. Vistiņa ne katreiz pildīja plānu, man dažas nedēļas nemaz nevajadzēja rakstīt. Tā, kā nebija savas grāmatas, ari no lasīšanas biju atbrīvots. Kā jau norātāt, mans uzdevums bija iet uz skolu un tur vien-

audž pulkā nodzīvot dažas stundas.

Tomēr Pušmucovas pamatskolu beidzu 1936. gada pavasari, rudenī jau biju Ludzas valsts ģimnāzijas piektās klases pilnītiesīgās studenti. Man pat bija zila samta formas cepurīte ar zeltīto auklīnu apmālē. No mācību naudās – 120 latu – biju atbrīvots kā trūcīgais un atlīka likai centīgi mācīties.

Atkal tā pati pamatskolas bildē – nav audzēkņu grāmatām. Lai kātā kā izkultos, apmetos kopīmē. Tādāreiz izdevās to rābēkām klassesbiedriem aizņemties un dažām minūtēm kādu no mācību grāmatām. Pastāvīgi mācīca izsalkums. Tevā bija kurpnieks, un savas saimniecības nebija, tāpēc ar produktiem bēdīgi. Rītos un vakaros salda tēja ar cietas rupmaizes riku. Pusdienas skolas kogpaldā.

Ak, kas tās par pīsdienām! Pavārīca rīsu vai makaronu piena zupas. Otrajā ēdienvā divi sīki ūdeņaini, «mundierī» vārīti kartupeļi un karote liesa biezepiena. Daudzreiz dzirdēju, kā tevās kaimīniem lielījās: dēls pādīs skolas kogpaldā. Klausījos, bet neko tolaik neeteicu, lai neskundinātu savus aprūpētājus.

Tādā, daži dzirdot „...trūcības spiests, pārtraucu mācības», brīnās un nesprot, kādas tādās trūcības spiests? Jāskaidro, ka lūk, tādās, ka grības, bet ko ēst, nav grāmatu, nav rakstāmīperumu, ka viss pīrāts, kā Cibīņam Jānai Poruka novēlē, aptumšojas tikai ap ēdienu. Tā, ģimnāziju nepabeidzis, sāku algādīgās gaitas.

Piecpadsmit gadu vecumā pastrādāju par malkas krāvēju mežā, par laukstrādnieku, par grāvraci. Jāpiebilst, ka arī te katram labāk pašam izbaudīt sviedru sūrumu, nekā to dzirdēt no cīta.

1937. gadā meliorēja Mērdenes upīti, kurai līdz šim vēl nav nosaukuma. Lielājā novadagrāvī gadijās prāvi laukakmeni, kuri pec noteikumiem bija jāpaspridzīna, lai izceltu. Tiku par akmenkalji pie spridzinātāja. Rokas ar smago amuru vienmēr apdaudzītas, taču nesamērojami vieglāks darbs.

Pastāvīgi atrodoties grāvraču vidē, biju labi informēts par viņu rūpēm. Sezonu noslēdzot, pieci no septiņiem pīšiem taisījās uz Spāniju brīvpārlīgajos, pievienītās tās dzīves ūdenos.

Din dānn
Dziesmu vārdus Tev kala,
nedakala, —
liesmu
— eže
dzēstīn dzēsā
likenis salts.
Din dānn...
Cik bāsi skan
zvans, —
tam
mūsu mūžam, kas balts,
zvann!
Kad vējējós bijām izsvaidīti,
Laimas vārdi nenosala,
ko toreiz vēcais tēvs nedakala:
par spiti
nenosalsim,
kalsim
dzīvi.
ja vien to jūliju
ziedu plāvā,
cik vien spēsim,
paturesim
mēs
dvēselē savā!

1995. jūlijs

Vladislavs Locs

VACĀKĀ LATGOLĀ

Vina ekselencei Kurtam Valdheimam, tūreizējam ANO Generalsekretaram, uz Nujorku Latvīšu Kulturas fonda, kura rezidence beja Minhenē, vōrā syuteju vēstuli vōcu volūdā ar lygumu apturēt tū rūku, kura jau beja izastipuse, lai nūjauktu vacū kūka bazneicēnu Rēzeknes rajona Drycānūs, Pilcīnē, pīrōdūt, ka šei celtne te nūstēvējuse jau 250 godus, ir vēsturisks pīmeneklis ar lielu nūzeimi myusu latgalīšu tautai. Tyka pīvinota fotogrāfija un karte ar šo pīmenekla atsarosšonos vītu. Tys beja 1974. goda 22. aprēlī, un uz šo lyuguma pamata Apvīnōtōs Nacijas uz Moskovu aizsyutēja sovu rokstu, Pilcīnes bazneicās nūjaukšona tyka apturēta.

Šei bazneiceņa atsārūn pi ceļū krustōjuma Rogovka – Drycāni un Makašāni – Taunoga. Vēl 1923. godā te beja akmiņa stobs ar nūrōdem:

Drycāni-5 versti. Rogovka - 12 verstu. Tyvōkajōm sādžom beja interesantū nūsaukumi - Batarāgi, Lōči, Tupuli, Turcines, Taunogā dorbōjōs muižas yudina patmales, natōļi atsaroda pūrs, Poikas, Čyrkas un Seili. Sāmā pošā pīmynātājā godā viņa nu muižas dzēivojamajom ākom beja četrklaseigō pamatškola un nalelas ustabejas divom skolotījum - Leonorai Drynkai un Helenai Elksnei. Te 1922. godā sācēs munas školas gaitas.

Pilcīnes muiža beja byuvātā uz vaca un lela latgalu pilskolnā, pi azara, kuru sauce par Pilcīnes. Jöpījam, ka šys vörds radis nu vōrdim pijs sīna, jo azara krosts teišam kai sīna, atvaysnōts varejā byut leidzeigi kai lynsākla, kas tautas mutē skan kai lyncākla. Baznečka, braucūt uz Rogovkas pusī, atsārun kryscelū kreisaiā pusē.

Piļskolns vārsts pret austrumim, tē stōvaiši krasta, uz kura bejuse piļs, kritums snāž gondreiž leidz pošam yudinam, dīnvydūs sazaglobōjīs lels grōvs, uz vokorim – leidzonums, tēja piļi. Kōdreiz tīlpuse Lubōna rajonā un bejuse kaids lelōks centrs. Tymā ari calta bažneica un tys bejis 1670. godā, taitod, 314 godu atpakaļ. Cāluši nu Võcemes atvasti meistari. Byuvejut turneiti, divi nūkrytuši un nūsasytuši, anglobōti bažneicā zam cēļu greidas.

apglobioti bazneicai zari cegu gledas.

Bazneica byuvāta ar kūka salaidumim un pakšīm, durovas uz kōrim un, kur vajadzeigs, beja sastyrprunōtys ar pošu *koltom*, dzelža noglom. Pa vysu beja teta kūka seja, kura saturēja obejas sīnas, uz tōs afsaroda krysts ar mūku, snēdžes gondreiz leidz pošim grīstīm. Šei seja traucēja dzīdōtijim no možos kōra telpas redzēt, kas nūteik pī oltora, un lys varēja byut ap 1927. voi 1928.. godu, kod Drycānu draudzes prāvests Jōns Plōns jū izgrīze. Ľaudis beja naapmīrīnoti, bazneica varūt izaplēst un sabrukt. Bet tys nanūtyka.

uz leju, izaveidōjīs pacālums gondreīz cylvāka augumā. Bazneica calta Krusta paaugstynošanas gūdam un kotru godu šos svineibas nūteik 14. septembrī voi tam tyvokāja svātdīnē. Dīykolpojumiem te vajadzēja nūtikt kotru trešū svātdīni, bet nūtyka utraujūs Zīmas, Lelđiņu un Vosoras svātkūs, Jōņa un jau pīmynātājā Krusta paaugstynošanas dīnā, myrusūs izvadeišona uz tyvejīm kopim pi leļo Sarkaņkolna (nu sorkonō mōla). Greida beja nu taidim sorkonīm ceglym, kaidi vēl tagad radzami Itālijā un Vōciā vacōs celtnēs, plotoki un plōnōki par myusdiņu. Tagad asūt īlyktā jauna cementa greida. Jumta byuve leidzeiga Čenstohovas bazneicai.

Muns tāvs beja apsājēmīs salōpeit ar cementu greidu un nūstyprynōt krystu, kurs vējā drusku šyupōjās. Paleidzēja ari brōjs Jezups un es. Kai možokajam man vajadzēja körp uz iumta, pa cakulu aiztikti leidz tūnam

PAR KRITIKAS KRĀJU

Eduards Silkalns, «Kritikas krāja – Grāmatu vērtējumi 1957 – 1994» LPB Austrālijas kopas un Sidnejas Latviešu biedrības apgāds, 1994. g., 283 lpp.

Vāku zīmējis Gunārs Jurjāns.

Nemēģināšu apstrīdēt Eduarda Silkalna kritiķa spēja, lasītājs pazīst viņu kā iejūtīgu un dziļu kritiķi, kādu mēs lasām «Austrālijas Latvieša» slejās. Mans nodoms ir pieteikt latviešu sabiedrībai trimdā un dzimtenē, ka literatūras kritika nav mirusi ar trimdas pajukšanu un literatūras atjaunotni dzimtenē, bet gan sekmīgi pārstāvēta līdz šai dienai, ko liecina šī krāja.

Ievadnieks — Emīls Dēliņš — pamatoti norāda, ka šī krāja «ir liecinieks un ilustrācija latviešu literatūras tepat pusgadsimtu ilgajai eksistencei un attīstībai trimdā» (9. lp.). «Otrkārt», ievadnieks uzsver: «Silkalna apceru sējums dod arī labu ieskatu procesā, kādā, gadiem paejot, ir attīstījusies autoru un lasītāju gaume, intereses, kapacitāte, varbūt pat domāšanas virzieni», un «treškārt, Silkalna krājums ir liecība arī paša autora veidošanās gaitai» (9. lp.).

Minētais ir šī krājuma svarīgākais, kas man nav jāapskata. Varam kerties pie kritikas par kritiku. Kaut ko tādu Silkalns jau veiksmīgi pierādījis savā «Kritika par kritiku» (Archīvs, XX sēj. 41. – 50. lpp.). Un te nu mazliet jāuzskavējas, atceroties, kā autors uztver kritikas un recenzijas būtību. Apskatījis vārdu «kritika» un «recenzija» definīcijas un mūsu lielo kritiku piebildes, viņš secina: «No kritikas varētu sagaidīt lielāku objektivitāti, ko piešķir tūri zinātnisku metožu lietošana, turpretī recenzents var atlauties būt subjektīvāks, savu paša domu izteicējs». Pie šīs izpratnes E. Silkalns arī turas.

Silkalna literārā parāde sākās lirkā un prozā, bet tad ar 1975. gadu viņš pievēršas literatūras kritikai. Sešdesmitajos un septiņdesmitajos gados viņš vēl it kā izmēģina un tikai ar astoņdesmitajiem sāk īsti kritizēt: no 102 krājas kritikām, 56 radušās astoņdesmitajos un 35 deviņdesmitajos gados. Liekas, autors atskārtā, ka tieši literatūras kritikas sektorā palicis maz aktīvu un spējigu darbinieku. Pēteris Ērmanis, Jānis Rudzītis, Andrejs Johansons u. c. bija aizgājuši mūžībā, Jānis Andrus, Anšlavs Eglitis – aizņemti un pamazām novecoja. Tātad bija vajadzīgi jauni. Neskatoties uz maizes darba slodzi, Silkalns «ar visu krūti» devās kritikas robā. Un tas viņam lieliski sekmējās. Kritikis apcerējis 28 dzejoļu krājumus, 26 romānus un pārējās kritikās – stāstu, noveļu, eseju, pasaku u. c. grāmatas. Vairums – 21 grāmata – ir «Grāmatu Drauga» izdevumi, LARAs kluba – 19, LPB Austrālijas kopas – 8», autoru pašu – 7, apgāda «Gauja» – 6 un atlikušās

izdevuši pa 1 – 5 citi 13 apgādi.

Kritizēt kritiķi nav nemaz iespējams, jo viņš darbojas pēc savām normām un ieskatiem. Mēs varam kritizēt attiecīgu literātu darbu pēc saviem kritérijiem, bet nedrīkstam pārmest Silkalnam, ka vienu vai otru lietu, kas mūs saista, atstājis neievērotu. Zinātniskā kritiķa gan uzstāda daiļdarbam zināmas prasības, piem., estētisko, ētisko, psiholoģisko un sociālo noskaņu iedarbi, t. i., garīgā klātesmi darbā. Varam skaidri konstatēt, ka Silkalns arvien atcerējies šo parāda vijam zināmās sakarībās. Tad kritiķis sāk uzskaitīt krāsu epitetus un noskaņas. Tādējādi viņš var teikt: «Jaunajā krājumā sastopamies ar vieda sirmgalvja skatu uz mūža vakaru un aizmūžu, un te vairs nav nekā no jauneklīgā straujuma un uzmācīgā tiešuma kā dzejolī par «laivu skrējēju» (30. lp.). Pieminējis krājuma pēdējo posmu ar reliģiska rakstura darbiem, kritiķis atzinīgi aprāda, kā Dziesmas dzejoļos «māksla un reliģiozitāte savienojas».

Silkalns arī vēl atcerējies sāprasību un katrā darbā meklējis kādu noskaņu kā attiecīgā darba ideju. Kritikis Silkalns pat katram autoram un krājumam pieiet ar zināmu reveransu. Un tas jau norāda, ka viņš saprot cilvēka dvēseles būtību un tās izpausmes – dzejas būtisko.

Vislielākās grūtības kritikim rodas lirikas laukā. Taču reizē tas arī interesantākais, kur var parādīt savu māksliniecisko varēšanu. Silkalns tikai 1971. gadā kēras klāt dzejoļu krājumiem. Pirmie ir Aina Kraujiete ar krājumu «Kristals un māls» un Omārs Heijams – krājums Andreja Kurcija atdzēojumā. Kādi pretstati! Un tomēr kritikis abiem atruduvību: māla priekšstats viņam liek salīdzināt abu krājumus. Kritikis atrod abēju domas māla jēgai: kamēr Heijama «māla konцепcija ārkārtīgi labi iederas viņa iemīlojotās savienojošas».

Silkalns drosmīgi «ķēries klāt» diviem Andreja Eglīša dzejoļu krājumiem – «Audiet mani karogā sarkanbaltsarkanā» un «Svešais cirvis cērt un cērt». Kritiki uztrauc pirmā krājuma virsraksts imperatīvā, viņš to tūlit salīdzina ar T. Tomsona prasību «Laujiet man raudāt pie Daugavas» un Valdas Dreimānes vēlējumiem, kura gribētu būt «Šķemba, akmens Daugavā, Rīgai vidū», kā arī ar de Golla iedomību «Es esmu Francija». Taču Andrejam Eglītim viņš piedod šo iedomību. Un tomēr Silkalns atrod, ka virsraksts neatbilst saturam, jo labi ja-ceturta daļa ir patriotiski dzejoli. Aprādījis Omara Heijama ietekmi, kritikis piemin, ka «no regulāriem ritmiem dzejnieks atkāpies jau sen», tomēr «formā Eglītis sasniedz meistarību, suverenitāti» (41. lp.).

kopīgajā pasaules skatījumā, Kraujietes dzejolis «Divas māsas...» paliek kā akords bez atbalss» (27. lp.). Dzejniece šo tēmu gan lasītājam «pametusī», bet nav attīstījusi. Tālāk kritiķis cēnšas atrast kādas kopsakarības pasaules skatījumos. Heijamam skaidri iezīmējas «hēdonista pasaules uzskats», turpretī «Kraujiete, aizķerdama daudzas tēmas un tēminas, neatklāj nekādu kaut cik noteiktu, iezīmīgu pasaules uzskatu».

Kritikis atzīst, ka krājumā ir «meistardarbi», taču kopumā kā tāds nav visai padevies» (27. lp.). Kritikis Silkalns jau sākumā arvien meklē kādu pazīstamu niansi un attīstību apceramā dzejnieka dzīvē vai darba problematikā. Ar to viņš vieglāk tiek pie savas uzdevuma — meklēt ko iezīmīgu, drošu vai pretrunīgu apskatāmā matēriāļā. Tāds ievads par Eriku Driksu, kā īstību māksla autoriem» (192. lp.).

par Friča Dziesmas krājumu «Klusuma zvaigzne» ir kritiķa jaunības iejūsma par Dziesmas dzejoli «Ceļojums ar zvaigznēm», kur viņu saista «laivas skrējējas» motīvs. Taču, rakstot kritiku pēc savas desmitgades, viņš atskārst pārsteidzību izvēlē. Kritiķis tomēr var atsaukties, ka «Dziesma paliek agrākajai priekšstatu pasaulei rakstnieces darba gribu, veiksmi un pienesumu latviešu literatūrā.

Jāsaka, atrodam lielu varēšanu – jau erudīciju Silkalna pēdējō gadu krītikās. Šo krāju jau varētu uzskatīt kā laviešu literatūras enciklopēdijas sākumu, kādas latviešiem vēl nav, kaut gan jau vairāku latviešu rakstnieku darbi ir uzņemti citu tautu enciklopēdijās.

